

Bulányi György

Csak kötél végén tárgyal velük

Reflexió Tomka Ferenc Halálra szántak, és mégis élünk! – Egyházüldözés 1945–1990 és az ügynökkérdés c. könyvére (Szent István Társulat, az Apostoli Szentzség Könyvkiadója, Budapest 2005, 477 oldal, 1900 Ft)

Tudvalevő, hogy Jézus csak így, kötél végén találkozott Heródesssel, Pilátussal. Bolondok ruhájába is öltöztették érte, keresztre is feszítették érte. Nincs más etalonom, mint Jézus, mert hiszek Isten egyszülött Fiában. Amit írok e könyvről, nem apologetikus szándékú. Szeretném az átélt valóságot úgy megmutatni, ahogyan volt, vagy szerényebben: ahogyan megéltem az elmúlt jó félszázadot.

0. 1944-ben jelent meg hazánk földjén a Vörös Hadsereg, és vele együtt egy új történelmi szándék. 1944-ig egy más hadseregé volt e terület egy más történelmi szándék szolgálatában. Az új történelmi szándék képviselői meg voltak győződve arról, hogy bármiféle vallás csak akadályozza az emberiséget előbbre jutásában. A régi szándék viszont a trón és az oltár szövetségének jegyében állt, és úgy gondolta, hogy az emberiségnek továbbra is a fegyveres hatalom és az Istenbe vetett bizalom szövetségének ősi-hagyományos útját kell járnia. Hazánk területén ez az oltár, a vallás, Jézus nevére tűzte zászlajára – de legalábbis ilyenek tudva levőnek lennie, hogy Jézus tanításának semmi köze sincs a fegyveres hatalomhoz. Könyvében Tomka Ferenc nem veszi figyelembe ezt, s enélkül akarja vizsgálni témáját. Úgy gondolja, hogy személy szerint azért alkalmas a könyvetel vállalt feladatra, mert kapcsolatot is talált az egyházat üldöző államhatalommal, és üldözöttje is volt annak. Nem tudom, hogy magam alkalmas vagyok-e, mert személy szerint üldözöttje voltam az üldöző államhatalomnak, és üldözöttje a megszálló hatalommal kapcsolatot találó egyháznak is. Az elsővel nem óhajtottam kapcsolatban lenni, s úgy gondolom, ebből fakadt problémáim az egyházzal: az sem akarta látni azt, ami kívül rekedt Tomka gondolatvilágán. Tomka ennek következtében engem nagyon nem lát alkalmasnak e kor megítélésére, s így lettem könyvének negatív hőse: azt hiszem, műve az én nevetem idézi a legtöbbször, vagy nyolcvanszor, a Bokrot meg még ötvenszer. De azért megpróbálom elmondani, ami történt. Könyv első részé-

ben (I. Egyházüldözés 1945–1990), Tomka nem juttat nekem szerepet, csak a másodikban kapok helyet (II. Papi ügynökök és a 2000-es évek): a 25 fejezetből álló könyv utolsó előtti fejezetében (Kiegészítő adatok Bulányi György történetéhez). – Tomka aktualizálja is a maga történetét az ügynökkérdéssel. Ezért én is előreveszem azt.

1. A közel félszázad diktatúrájának működtetőiből, tömeggyilkosaiból senkit sem vontak felelősségre. Ennek következtében a nagyobbára kényszerítéssel beszerző személyek máig bántatlanok, és senki sem kérdez rá múltjukra. Ily körülmények között részükről a beszervezettek felelősségét firtatni – nagyon nagy izléstelenség. Ezt félremagyarázások elkerülése végett szükségesnek gondolom leszögezni.

2. A '44 előtti évezredben a trón (ál-lam) és az oltár (egyház) egy hajóban evezett, s a trónnak esze ágában sem volt korlátozni az egyház működését. A közelebbi, a felvilágosodás utáni századokban, a Vatikán már igyekszik konkordátumot kötni. E konkordátum az egyes államok és a Szentzség közti szerződés, melynek alapján egyházmegyéket szervezhetünk, püspököket, papokat szentelhetünk. Ez az egyház működésének *normál koncepciója*.

3. '44 után a trón és oltár külön hajóban evez. A trón mindent megtesz az egyház végső felszámolásáért, a Szovjetunióban már 25 éven keresztül sikeresen gyakorolt minta szerint. Gyilkol is.

4. Ily körülmények között Róma előveszi a *második koncepciót*: a földalatti szervezkedését, és XII. Piusz imádkozik a hallgató egyházért. Hazai püspökeink tudnak az illegális, földalatti munkáról.

5. A trón '45 elején hazaküldi Rómába a budapesti nunciust, s megpróbálja tárgyalásra kényszeríteni – a Szentzség kizárása mellett – a hazai püspököket. Letartóztatja Mindszentyt s a trón szándékának ellenálló főpapokat. A szerzetesek '50 nyári elhurcolásának hatására Grósz kalocsai érsek végül is tárgyalóasztalhoz ül. Róma üzen: nem volt jogotok tár-

gyni. A tárgyalás után nyolc hónapra letartóztatják Grószot is mint összeesküvőt, s a püspöki kar vezetője Czapik, az egri érsek lesz, haláláig. Ő már nem áll ellent: teszi azt, amire kényszerítik. '51 tavaszán az egyházmegyék irányítását átveszi egy-egy ávos: ő bontja a postát, ő nyomja a pecsétet a kimenő levelekre, s a püspök csak az ő jelenlétében tárgyalhat papjaival. „A hátsó lépcsőn gyere, hogy ő ne lássa!” – mondja nekem '51-ben a debreceni püspöki helynök. A még szabaddal levő püspökök megszakítják nyilvános kapcsolatukat a földalatti egyházzal.

6. Ezután, '52 nyarán kezdődik a földalatti egyház felszámolni akarása. Letartóztatják az országos vezetőket: 12 személyt, első Bulányi-per (az ügyész halált kér fejemre a Jónás-tanácstól); '55 végén 60 személyt: második Bulányi-per; s '60-ban 120 személyt, immár mindenkit, akinek illegális tevékenységét felderíthették. Ez utóbbihoz megszerzik az esztergomi apostoli kormányzótól annak a vádlottakat elítélő nyilatkozatát is, és természetesen publikálják is azt mint püspökkari állásfoglalást. A kisebb vétkeseket, sok százat, civileket és papokat egyaránt, elbocsátják munkahelyükről, s ezek fizikai munkát kényszerülnek vállalni. A földalatti szervezkedők bebörtönzése folytatódik '74-ig.

7. A II. Vatikáni Zsinat tárgyalási szüneteiben lábra kap egy folyosói vélemény: jobb, ha vannak püspökeink, mint ha nincsenek. Ennek hatására is kezd el VI. Pál a Vatikán keleti politikáját, melynek Casaroli érsek lesz a kivitelezője. A Szovjetunió engedélyezi Kádárnak, hogy részleges megállapodást (nem konkordátumot, ami a Vatikán első koncepciójának a világába tartozik) köthet a Vatikánal, s megkötik azt '64 szeptemberében. A Vatikán 15 év után újra szentelhet püspököket hazánk számára; olyanokat persze, akiknek szenteléséhez pártunk és kormányunk hozzájárul.

8. Ezután kezdődik a tánc, a kállai kettős: egyházhűség is, az ateista kormányának engedelmesség is – egyszerre. Püspökök internálva még, pa-

pok börtönben még, és felértékelődnek azok, akik kezdettől fogva tudták, hogy csak a békepapság az út: a tárgyalás, a kompromisszumkérés. (Schrotty ferences főatya vallja még Mindszenty idejében: Az Alföldön csak azért maradtak meg a katolikusok, mert a szeged-alsóvárosi ferences barátok hajlandók voltak a basa papusát is megcsókolni.) Nálunk, Magyarországon, ropjuk ezt a táncot. De Márton Áron Erdélyben sohasem lépett rá erre az útra. A továbbiakban Mindszentyt a Vatikán rábírija, hogy elhagyja '56. november 4-én választott lakhelyét, az amerikai budapesti követségét, ahová bemenekül, amikor a szovjet tankok leverik a magyar forradalmat. Majd ígérete ellenére VI. Pál üresnek minősíti az esztergomi érseki széket. A részleges megállapodás erejében új és új püspököket szentelhetünk. Lékai László is püspökké lesz. Előbb Veszprémben, majd apostoli adminisztrátorként Esztergomban, s Mindszenty halála után, '76-ban, ő lesz az esztergomi érsek, a prímás, a bíboros. S ezzel vége a '44-től '76-ig tartó korszaknak, a rendtlenség korszakának, a második koncepció idejének. A trón elérte, amit akart. Negyedszázadot dolgozott érte.

9. Az új primásnak rendet kell teremnie. Már '76 szeptemberében levelet kap Lékai az Állami Egyházügyi Hivataltól, s abból megtudja, hogy Bulányi nem is az államnak, hanem az egyháznak az ellensége. '76 decemberében a püspöki konferencián ki is osztja tehát Szendy spirituális (majd püspök és érsek lesz belőle, meg „a hit védője”) dolgozatát, mely a „Bulányi – alighanem hiányos teológiai képzettségéből fakadó – tévtanításairól” címet viseli, s kiosztja még külön minden egyházmegyés püspöknek a maga egyházmegyéje bulányista papjait felsoroló névsort, megbüntetésük céljából. Ez már sok a püspököknek. Endrey váci püspök a cédulájára néz, és felszólal: „A legjobb papjaim, pertu barátaim.” Más püspökök is tiltakoznak. A püspökkari titkár, Cserháti nem szólal fel, de beszél a cédulán szereplő papjaival: „Volt, aki a nevedet sem hallotta még; volt, aki hallott már rólad, de még nem találkozott veled; s volt egy olyan is, aki látott is már” – mesélte nekem. Azaz minden buzgó papot lebulányistázott az ávó, s parancsára

Lékai is. Évek kellene, amire a trón meg tudja törni a velük szemben még renitenskedni próbáló püspökök ellenállását.

10. '77 elején személyesen találkozom Lékaival. Nagyon kemény a találkozó. Lékai: „Papok csak erkölcsi okokból kerülnek börtönbe.” Én: „Egyházam bíborosa beszél így? Most csak Lénárd atya van börtönben, róla állítja ezt?” Két óra után kikísér, felsegíti a kabátomat. Késő este van már, s a lehallgató készülék távolában megkérdem az idősebb testvért: „Hogyan bírja ezt?” Ő, és nagyon halkan: „Visszaadom én nekik ezt az üveget.” Nem tudta nekik visszaadni. Nyilatkoznia kell mindenfajta kisközösség ellen. De „segít” neki a Bokor: '79-ben elkezd a katonáskodás megtagadását. Lékai most már újra nyilatkozhatik, és külföldön, az Il Regno folyóiratban, '81-ben ezt mondja: „Magyarországon is vannak kisközösségek: jók, amelyek tisztelik az állam törvényeit, s engedelmeskednek a hierarchiának, mint a Regnum; és rosszak, amelyek nem tisztelik a törvényeket és nem engedelmeskednek a hierarchiának, mint a Bulányi atya közösségei.” A Vatikán utazó nagykövete, Poggi érsek meg közli velem '81 tavaszán a Hilton Szállóban, hogy Miklós Imre, az AEH elnöke szabad utat biztosít minden kisközösségi munkának, ha abbahagyjuk a katonáskodás megtagadását. A Bokor nem hagyja abba. Mit ér nagylelkű ajánlata, ha az ára Jézus tanításának megtagadása? Ez a Jézushoz tartozás választja szét a magyarországi kisközösségeket: a Jézushoz hűnek lenni akarásunk, meg a többi kisközösség belenyugvása az évezredes keresz-

tény hagyományba, az ellenségetismerés, a háborúzás, a katonáskodás folytatásának a hagyományába. Tomka a Focolare színeit viseli, Blankenstein Miklós, ma már magas egyházi méltóságokban, a Regnumét. Ő így ír a Bokorról: „A legtöbbüket önmagában nem azért csukták le, mert keresztények voltak, hanem mert megtagadták a katonai szolgálatot” (Heti válasz, 2005/11). Kedves Blank, valóban nem tudod, hogy a Bokor tagjai Jézus-követők, s mint ilyenek nem esküsznek fel a gyilkosságra? Tudatosan csináljátok a ködöt? – Tomka történelemkönyve mindezekről semmit sem tud. Tudhatna a szerző, ha akarna. De nem engedi az apologetikus szándék: a történelem meghamisítása.

11. '81 őszén Lékai teológiai dialógusra hív, s ha nem megyek el rá, kánoni büntetést helyez kilátásba. Elmegyek tehát, s a dialóguson közli velem, hogy ő és a jelenlevő professzorok hivatalból képviselik az egyház tévedhetetlen tanítását. Csak írásban feltett kérdésekre vagyok hajlandó válaszolni. Megkapom postán a kérdéseket, s elkészítem a válaszokat, melyek nyomán a Püspökkari Konferencia közli velem hat tévedésemet, s kívánja, hogy vonjam vissza őket. Közlöm írásban, hogy a hat téves tétel egyikét sem képviselem, ezért nem is tudom visszavonni azokat. Nem válaszolnak, hanem '82 júniusában megszületik az ítélet. Gál, Vanyó, Rózsa, Erdő professzorok véleménye alapján a Püspökkari Konferencia döntést hoz: a vizsgálatot a maga részéről lezárta, és a vitatott nézeteket felterjesztette Rómába a Hittani Kongregációhoz. Addig is

megvonja tőlem a nyilvános misézés, igehirdetés, és a szentségek és szentelmények kiszolgáltatásának jogát – a főtisztelendő papság pedig tartsa távol magát megnyilatkozásainktól és összejöveteleinktől, ilyenek megrendezésére ne nyújtsanak lehetőséget. Nyögvenyelős bizony ez az ítélet, mert tévtanítások miatt kiközösítés meg (a felvilágosodás koráig) elégetés jár az egyház ősi gyakorlata szerint! Kitalálnak – alighanem segít nekik ebben is a trón – egy, az egyházjogban eddigelé még soha senkivel szemben sem alkalmazott büntetést részemre: a magyarországi egyházmegyéekben nem működhetem nyilvánosan. Erdőn-mezőn, lakásban igen; s ha volna útlevelem, Bécsben már templomban is misézhetnék. Mindezeket Tomka tudhatná, mert mindez – dokumentumokkal együtt – 30 ezer példányban az egész Kárpát-medencében olvasható a Páter Bulányi című, '89-ben az Új Idő könyvek sorozatában megjelent műben.

12. Fel van adva tehát a lecke Ratzingernek, az időközben vatikáni államtitkárrá előléptetett Casarolinak, s az egyházban mindenért személyesen felelős pápának is. II. János Pálra is hivatkozva kell Ratzingernek válaszolnia, mégpedig Miklós Imre, pártunk és kormányunk, s a mögötte álló Moszkva kívánsága szerint – és a Vatikán keleti politikájának jegyében. Nem könnyű a feladata. Ratzinger három évet vár. Nem várhat tovább, s a negyedik évben, '85 júliusában elküldi hozzám követét, Zakar Polikárpot, a jelenlegi zirci apátot, akkor római tanárt egy pápai egyetemen. Hozza magával a Hittani Kongregáció 12 pontját, a számomra a zsinati szövegekből szerkesztett Hitvallást, hogy írjam alá. Aláírom, és kérem kiegészítését még egy zsinati szöveggel: „Az isteni törvény rendelkezéseit lelkiismeretében fogja fel az ember...” stb. Hoz magával hét szövegrészt is a Lékaiék által felterjesztett írásaimból, hogy mondjam el, mit értek azokon. Elmondom, hogyan értem őket. A hetedik szövegem magyarázataként ezt mondom: „Itt és most, Magyarországon két pasztorális koncepció érvényesül: tenni azt, amit a kormányzat megenged, vagy tenni azt, ami valóban alkalmas lenne a lelkek szolgálatára. Az első módot választókat minősítik engedelmeskedőknek, a másik módot választók pedig felfüggesztési és börtönveszélyben élnek, s ezeknek kelti – mint engedetlenkedőknek – rossz hírért a Püspöki kar.” – Mondhattam volna így is: a Vatikán már félretette a maga második koncepcióját.

13. Ratzinger '86 elején levelet küld nekem, melyben téves tanításaim visszavonását kívánja tőlem. Válaszul egy egész könyvet írok neki német nyelven; az anyanyelvén, hogy kikapcsoljam a félrefordítás lehetőségét. Ennek hatására Ratzinger '86 szeptemberében válaszol: nem kell már visszavonnom semmit, csak fejezzem ki nyilvánosan ragaszkodásomat az egyház tanításához, mert e levelének, melyet a Szentatya is jóváhagyott, mindenképpen meg kell jelennie. (Ugyan már, miért kell? A keleti politika és Moszkva miatt!) Kifejezem ragaszkodásomat. Ratzinger: Nem világos a ragaszkodásom. Újra kifejezem. Erre már nem is válaszol, hanem '87 júliusában megjelenik a magyarországi sajtóban Ratzinger '86 szeptemberi levelének teljes szövege. Miklós Imre dühöng, hogy mért bántik Ratzinger ilyen kesztyűs kézzel Bulányival. Tanbéli elítélést várt volna, ami kiközösítéssel jár. Nem kapta meg, amit várt. De elég volt neki az is, amit kapott, mert Ratzinger nem vizsgálta felül kánoni helyzetemet, azaz maradt érvényben a magyar püspökök által öt évvel korábban elrendelt jogfosztás.

14. Mindez a Vatikán keleti politikájának a következménye. Ez van, ha egyszer jobb, hogy vannak püspökeink, mint ha nincsenek. Ugyan már, kinek jobb? A keleti politika egy marxista történész (Gergely Jenő) szerint is felgyorsította az elvallástalanodási folyamatot. Tomka pedig mondhatja, hogy csak egy-két százaléknyi lehet a másoknak ártani akaró jelentéseket küldő papok aránya. Valóban, ez az egy-két százalék teljesen jelentéktelen, mert egy-két gyenge jellemű ember a papok között is akadhat. Csak a jó szándékú szervezettek a jelentőségek, és akik minden szervezés is nélkül trafikálnak az ateista hatóságokkal, az ügynökök szervezőivel. Ezekről a jó szándékúaktól (a 95%-tól) rohad meg a levegő, s megy tönkre Jézus ügye. Miért? Azért, mert folytatják az emberiség megváltatlanságát. Nem járják Jézus útját, aki nem kenedett a trón és oltár szövetségéhez, s nem ment egyezkedni Káifással. Csak a maga, az Ország dolgát tette, mint korunk szentje, Márton Áron is. Mikor avatják szentté? Mondjuk a már szentté avatott mustárgázos IV. Károly, s a keleti politika még szentté nem avatott nagymestere helyett!

15. Mindezekről Tomka nem tesz említést, pedig ezeket is tudhatná. Nem a Szentszék kiadójánál – az nem adhat ki tőlem semmit, könyveimet sem forgalmazhatja –, hanem csak a Bokor egyik kiadójánál '93-ban, 2000

példányban megjelent e történet minden részlete Nagypénteki levél címmel. Helyette az Apostoli Szentszék Kiadójánál megjelent jelen könyvvel napnál is világosabbá akarja tenni, hogy látásom és a Bokor látása milyen helytelen. Tehetetlen vagyok vele szemben. Amit én megéltam, azt nem jelenteti meg a Szentszék Kiadója. Még elmondom azt a történetet, melyet a Nagypénteki levél még nem közölhetett. '93 elején, amikor aranyemlékem készülök mondani, előtte még megírom Ratzingernek, hogy én aláírtam '85-ben Kongregációja 12 pontját, s ő kifogásolta, hogy hozzáraktam ahhoz egy 13.-at is – mégpedig zsinati szöveget. Ezek szerint nem én vagyok az, aki nem fogadja el az egyház tanítását, hanem ő, a hierarchia. Amikor már 15. éve tart egyházi megbüntetésem, '96-ban újra írok neki: „Hazámban 15 év után az apagyilkosoknak is megbocsátanak. Én letöltöttem az egyháztól rám mért büntetést.” Ez hatott, s azt válaszolta a piarista generálisnak, hogy elintézi ügyemet a magyar püspököknél, s beírhatom 13. pontomat is a 12 közé. A magyar püspökök kívánnak, s büntetésletöltésem 16. évében, '97 szeptemberében nyilatkoznak: megszüntetik a korlátozó intézkedéseket (milyen szép szót találtak a 15 évig tartó büntetésre) – arra hivatkozva, hogy aláírtam, amit a Kongregáció kért tőle. (Ez is a tények megmásmása: én már '85-ben aláírtam azt. Mért vagyok akkor még '97-ben is büntetve?) És megint valami, még ennél is csúnyább: nem szüntették meg a korlátozó intézkedéseket máig sem, mert csak akkor misézhetek templomban, ha egy plébános meghív, és ha meghív, annak következményei támadhatnak, támadtak is, a plébánosra nézve. A plébánosok általában elkerülik a herce-hurcákat. A püspököknek kellett volna meghívniok, akik rám mérték 16 éve büntetésüket, és megvallva, hogy az állam parancsára tették, amit tettek, és bocsánatot kérve érte. Nem szüntették meg, csak nyilatkozták azt. Mi ez a magatartásuk? Hogyan is nevezik az ilyesmit?... S a vitathatatlan tény: a katolikus könyvesboltokból mind a mai napig ki vannak tiltva könyveim. S a másik tény: a világi hatalom minden nyomása ellenére sem lettem kiközösítve, felfüggesztve sem. Kedves Tomka Ferenc, a mi életünkben nincs olyan, amiről nem beszélünk, s ha volnának (416. lap), akkor bizony ki volnék közösítve, fel volnék függesztve. Az általad említett igazi okok azok, amikről beszélünk, és most is azt tesszük. S hiba fájlalnod, hogy ezeket vallja a magyar katoliku-

sok közössége, s nem azt, amiket te írsz. Bizony nem azt, amit képviselnek a beszervezők és egyes jó szándékú beszervezettek.

16. Kedves Tomka Ferenc, ha ezek után mégis úgy látod, hogy a katolikusok nem úgy látják a dolgokat, mint ahogy a Bokor és én képviselem, akkor ennek nem az-e az oka, hogy mi a valóságot mutatjuk meg az egyházüldözés és az ügynökkérdés dolgában? S ezen, Istenek hála, a te mostani könyved sem fog segíteni. Annál kevésbé, mert könyved személyemmel foglalkozó fejezetét azzal indítod, hogy hosszan és ájtatosan elmeséled, hogy a kisközösségi vezetők találkozáján, a börzsönyi Borókápusztán (389. és 409–411. lap) milyen infernalis nézeteket is képviseltem én. A résztvevők közül csak egy meghalt paptestvérünk nevét említed, senki másét, pedig oldalakat írsz a találkozóról, annak vezetőjéről (Ki volt az?), s arról, hogy megkérdezted a még élőket (Kiket?) arról, hogy helyesen emlékezel-e az ott történteke. Kedves Ferenc, nem emlékezel helyesen. Azt sem tudom, hol van a Börzsönyben Borókápuszta. Sohasem jártam ott. Nagyon rosszul emlékezel. Ez is megérne egy sajtópert, ha hűségem Jézushoz nem tiltana nekem ilyesmit.

17. Borzalmas dolgokat csináltak az ateisták velünk az elmúlt félszázadban, de hát ezt ateista embertársai-

im tették. Hátha ez volt a meggyőződésük, s ki tudja, hogyan s mitől megrontott lelkiismeretük mondta nekik, hogy ezt tegyék? Talán mi is felelősek vagyunk azért, hogy ide jutottak. De Jézus ügye számára sokkal borzalmasabbnak gondolom, amiket a formálisan beszervezettek vagy csak a be sem szervezettek az ateista hatalommal tárgyalásba bocsátkozva, maguk csináltak. A segítő jó szándékukkal. Azt is, amit most e könyveddel csinálsz, kedves Ferenc. Mikor fogjátok észrevenni, hogy a Jézus által hirdetett Isten Országának semmi köze ezekhez az ügyeskedésekhez? Hogy Jézus Országá nem lehet szövetséges társa a szekuláris hatalomnak? Hogy le kell mondani arról, hogy ő segítsen minket, és mi segítjük őt? Hogy Jézus Országá nem e világból való? Hogy a kalocsai érsek nem lehet Muhinál hadsereg-főparancsnok? Hogy minden politikai ügyeskedéseket messze felülszárnyalják pozitív, jézusi hatásukkal azok a Bokor-fiatalok, akik három évet ültek Baracsán, mert nem ismernek ellenséget? Hogy ez az ügyeskedések akkora kárt okozott Jézus ügyének, amekkora kárt az elmúlt ateista félszázad hírből sem tudott okozni? Jeruzsálem, Jeruzsálem, térj meg a te Uradhoz, Istenedhez!

18. '96 óta nem szólítottam meg a hierarchiát. Felesleges volt, ha egyszer a szó nem fedi a valóságot. De

most Ratzingerből XVI. Benedek néven pápa lett. Egész életemben harcoltam Jézus ügyéért, és úgy, hogy egyházam előtt is feddhetetlen legyek. S meg kell kérdeznem magunktól, magyar katolikus keresztényektől, hogy XVI. Benedek akarhatja-e, hogy a valóságot nem fedő, a '97 szeptemberében elhangzott szó („megszűnnek a korlátozó rendelkezések”) így, beváltatlanul maradjon? Hiszen azt ígérte a piarista generálisnak, hogy rendbe teszi ügyemet. Magam a valóságot, a rendbe nem tevést is elviselem. De egyházamat terhelheti-e továbbra is, kilenc esztendő után is ez a valóság, ez a meg nem felelés? Prohászka Ottokár Soliloquiáiban panaszkodott az esztergomi káptalan jozefinista szelleme miatt. II. József csak tíz évet uralkodott, de káros hatásait Prohászka száz év után is érzékelte még. Ami most folyik egyházunkban, a Tomka könyve által is képviselt, a világi hatalommal kenekedő szellem, már lassan hatvan éve fokozottan is pusztítja-rontja egyházunkat. Mikorra fogja kinőni egyházunk e szellem káros örökségét? Nagyon ideje volna, hogy leáldozzon e szellem napja. Az, hogy a szó nem felel meg a valóságnak. Az, ami átlengi könyvedet is, annak majdnem minden oldalát, kedves Ferenc. „Az igazság tesz majd szabadabbá titeket” (Jn 8,32) – mondta az, aki jó szándékkal sem, csak kötélvégen tárgyalt a hatalommal.

Hirosima '60

„A modern háború a maga egyre növekvő kegyetlenségével és pusztításával, ha nem sikerül megakadályozni, végső soron az egész civilizációt elpusztíthatja... Ha nem akarunk a háborúban együtt elpusztulni, akkor meg kell tanulnunk békében együtt élni.”

Az idézet egy politikus rádióüzenetéből származik. Az alkalom: az Egyesült Nemzetek Szervezetének alapító konferenciája, San Francisco. Az időpont: 1945. április 25.

Ekkorra a szövetséges csapatok már találkoztak az Elbánál, épp e napon fejezték be Berlin teljes bekerítését. A hitlerista csapatok teljes kapitulációja küszöbön állt Európában. A résztvevő 50 állam a második világháború utáni, békésebb, egyesült világgal, az ENSZ alapító okiratának (UN Charter) szövegezésével foglalkozott.

A fenti szép szavakat Harry S. Truman, az Egyesült Államok elnöke mondta. Az a Truman, aki pár héttel korábban vette át az elnökséget a hirtelen elhunyt Rooseveltől. Az a Truman, aki 1945 augusztusában engedélyt adott az atombombák civil célpontok elleni bevetésére.

Próbáljuk megérteni?!

A történészek máig vitatkoznak azon, hogy igazolható, vagy szükségszerű volt-e az atombombák ledobása. Mint

békemozgalmár azt gondolom: semmiképp nem igazolható, de nagyon is szükségszerű volt. Egy sor ember, politikus, tudós és katona felelőssége, hogy ez a morálisan elfogadhatatlan tömegpusztítás bekövetkezett.

A Hirosima és Nagaszaki pusztulását bemutató képek magukért beszélnek. Nem akarok szavakkal tovább sokolni senkit, a borzalmak felidézése helyett megpróbálok címszavakban felidézni néhány olyan történeti-történelmi tény, ami a 60 évvel ezelőtti tragédiához vezetett. Azt hiszem, minden kis tény után érdemes egy pillanatra belegondolnunk, hogy előfordulhat-e ilyesmi ma, a 21. században, a hidegháború, a rendszerváltás és Európa egyesülése után.

Fizikusok

(Ha valakinek nem lenne egyértelmű: Friedrich Dürrenmatt Fizikusok c. drámájára utalok, amely minden békemozgalmárnak kötelező olvasmány.) Az atombombák kifejlesztésére irányuló Manhattan-terv 1945-ben már három éve folyt. 150 000 (!) ember vett részt a kutatásban, teljes titokban. A 2 milliárd dolláros költségvetést a kongresszus megkerülésével, titkos, közvetlen – ebből kifolyólag ellenőrizetlen – elnöki büdzből biztosították.

Természetesen nemcsak az USA kísérletezett nukleáris fegyverekkel, a kutatást vezető tudósok többsége európai volt. A franciák – az 1935-ben Nobel-díjat is kapott Frédéric Joliot-Curie vezetésével már jóval előbbre jártak az atomfizikában. Azt a tényt, hogy az urán atommagjának nem kielégítő a stabilitása, németek – Otto Hahn és Fritz Strassmann – fedezték fel.

Szilárd Leó, Enrico Fermi, Werner Heisenberg, Halban, Kowarski, Niels Bohr és bomba kifejlesztését vezető Robert Oppenheimer – csak néhány név a sorból. Többségük csak későn, vagy soha nem jött rá, hogy mit is alkotott. (Alkotott?!) Oppenheimert, az 1945. július 16-i új-mexikói próbarobbantás után egy újságíró arról faggatta, hogy mit gondol teremtményéről. Ő a Bhagavad-gíta négy sorával válaszolt:

*Ha ezernyi nap fénye
Egyszerre lobban az égbe,
Halállá válik az ember,
Veszélyévé a földnek.*

Ismeretesek az Einstein-levelek is, amelyben a hírneves tudós a bomba veszélyeire hívja fel a figyelmet. Azt azonban kevesebben tudják, hogy 1939-es levelében Einstein ezt írta Rooseveltnek: „Ha Hitler valóban atomfegyverhez akar jutni, nekünk kötelességünk mindent megtenni azért, hogy a náciizmus ellenségei megelőzzék őt ebben.” Csak később jutott el arra a következtetésre, hogy a technikai fejlődés önmagában nem elegendő a világ megmentéséhez, a technológia önmagában nem segíti egy igazságos és fenntartható világ kialakulását. Sőt, jelen állás szerint sokszor tovább növeli a szakadékot a technika hasznélvezői és kárvallottjai között. Márpedig a morálnak, az emberi erkölcsnek kellene a tudomány előtt járnia, ami nemcsak arra keresi a választ, hogy „hogyan” tudunk valamit megtenni, hanem arra is, hogy „miért” kell – vagy épp „miért nem szabad” – valamit megtennünk. Végül pár hívószó napjainkból: klímaváltozás, túlnépesedés, energia-felhasználás, terrorizmus, fogyasztói társadalom, géntechnológia...

Háborús matematika?

1941. december 6-án volt a Pearl Harbor elleni támadás. Sokak szerint ez a „hítségés” volt az első lépés a Hirosimához vezető úton. Valójában az amerikai atombomba-program megkezdésére vonatkozó határozatot már Pearl Harbor előtt meghozták, s az Angliában már bő fél éve folyó „Tube Alloys” programot költöztették az USA-ba.

Tegyük hozzá, a Los Alamos-i Manhattan-kísérletekhez hasonló, a német V-1 és V-2 rakéták kifejlesztését célzó Peenemünde-terv, Werner von Braun vezetésével, illetve a kevésbé ismert japán N-terv csak azért nem ért el sikert, mert Amerika volt az első – azért, mert be tudta szerezni a két plutónium- és egy uránbomba előállításához szükséges mennyiségű hasadóanyagot, nehézvizet és energiát. Érdekes gondolat-kísérlet elképzelni, mi lett volna, ha a sarokba szorított németek vagy épp a japánok érnek előbb célba, és vetik be a bombáikat, például New York ellen. Véleményem szerint a háború végkimenetelén nem változtatott volna, ráadásul a hitleristáktól – hangsúlyozottan idézőjelben – „megszokhattuk” az örült logika vezette szélsőséges cselekedeteket, például a haláltáborokat. De az atombombákat a jó fiúk dobták le.

Következtetés – ismét –: az atombomba bevetése szükségszerűen következett be... Ha a színpadon van egy pisztoly, annak el kell sülnie. A bomba egyetlen célja és értelme csakis az lehet, hogy felrobbanjon, nem pedig az, hogy „ne robbanjon fel”. (Itt tennék egy kis kitérőt utólag, hogy megemlékezzünk Farkas Henrikről, aki a hadkötelezettség elleni munkája mellett a fegyverek kultuszának egyik

legkövetkezetesebb ellenzője volt. A bomba egyetlen értelme a robbanás, a pisztolyé a lövés – az „elrettentő erő” kifacsart logika.)

Hirosima és Nagaszaki egy ősi erkölcsi dilemmára nyújtott legszörnyűbb válasz: Feláldozhatjuk-e egy ember életét, ha ezzel ezrek életét menthetjük meg? Egy, a társadalomnak terhet jelentő hajléktalan életét a rák gyógyszeréért? Igazolható-e két város eltörlése a föld színéről, ha ezzel egy csapásra véget érnek a katonaéletek ezreit követelő Csendes-óceáni harcok...

A „nem”-et könnyű kimondani, de hálát adhatunk az égnek, hogy mi sosem kerülünk ilyen dilemma elé. Tegyük hozzá, Truman elnök már 1940-ben úgy nyilatkozott, hogy a náci és a szovjetek háborújában az USA fő céljának annak kell lennie, hogy mindkét ellenségük a lehető legtöbb áldozatot szenvedje el háborújuk során. Az USA a Szovjetunió segítségével nélkül csak igen komoly áldozatok árán vívhatta volna ki a Csendes-óceánon a győzelmet, így a háborús matematika szerint Truman számára az atombomba olyan fegyver volt, amellyel egyszerre vethetett véget a II. világháborúnak a Távols-Keleten, és demonstrálhatta az USA szuperhatalmi státuszát a feltörekvő szovjetek előtt. Pech – mondhatnánk –, hogy a szovjetek igen hamar saját atombombához jutottak, ami a XX század második felét meghatározó hidegháborúhoz vezetett.

Elég rázni a bunkósbotot

Az állatvilágban a vicsorgás, a természeti népeknél a lándzsa rázása többnyire elegendő, a tényleges összecsapás ritka. 1945-ben a hírtelen észre tért Szilárd Leó amellett kampányolt, hogy hívják meg a németek, japánok és szovjetek vezetőit Los Alamosba, és ott mutassák be a bomba erejét. Elgondolkodtam: Vajon ha a két bombát nem Hiroshima és Nagaszaki lakosaira dobják le, hanem „csak” a sivatagban, vagy az óceán közepén, a Bikini-atollon robbantják fel, vajon eléggé félnénk-e még ma is az atomháborútól...? Vajon ha nem járják be a világot a borzasztó képek és beszámolók, megúsza volna-e a világ a kubi rakétaválságot?

Lezárásképpen: Nem beszéltem az atomtámadás szörnyűségéről. Nem beszéltem arról, milyen képmutató hozzáállás az ún. „fejlett demokráciák” részéről, hogy hevesen ellenzik az észak-koreai és iráni atomprogramokat, miközben a legnagyobb arzenál változatlanul az ő kezükben van. Nem részleteztem, hogy a patikamérleggen kimért egyensúly milyen bizonytalan dolog.

Nem beszéltem a terrorizmusról, a fanatizmusról, amely bebizonyította, hogy egy zsebkés segítségével is át lehet törni a napjainkban is bőszen tervezgetett rakéta-védőrendszereken. Nem moralizáltam azon, hogy terrorizmus gyökere – akárki akármit mond is – nem a vallási fanatizmus, hanem a szegénység és a tudatlanság.

Zárszóként annyit: a világ elérte korlátait, az ember, akárcsak a legsikeresebb vírus, benőtte az egészséget, és most elérte a „petricsésze” peremét. A kérdés az, hogy meddig tudjuk még kitolni, elnyújtani az összeomlás folyamatát, és hogy a végén mekkora lesz a paradigmaváltáshoz vezető kataklizma.

Azt gondolom, hogy az embereket többnyire még ma sem a bölcsesség vezeti, hanem kapzsiság és a félelem... Rossz szó. Magam sem „azt gondolom”..., hanem félek tőle, hogy...

Perneczky László

Elhangzott az Alba Kör 2005. augusztus 6-án, a budapesti Kossuth téren tartott Hiroshima-napi megemlékezésén.